

När Margit Sahlin kallar, då kommer man bara.

Så minns jag att Expressens tidigare chefredaktör Bo Strömstedt sa en gång när vi träffades på Katharinastiftelsen, detta samtalsforum som sedan länge har adress Sturegatan 54 i Stockholm. Under dess långa existens har såväl världsliga som religiösa höjdare från politikens, näringslivets, kulturens och de religiösa samfundens olika hörn kommit när Margit Sahlin kallat för att konfrontera eller låta sig konfronteras av andra perspektiv än de egna hemtama. En mötesplats av unikt slag. Efter Margit Sahlin drivs stiftelsen i hennes anda med prästen Madeleine Åhlstedt som direktor.

Ursprungligen var S:ta Katharinastiftelsen en lite mer klosterlik institution. För 60 år sen och efter långvarig namnvända inledde den sin verksamhet i Sparreholms slott i Sörmland. Det var tio år innan grundaren själv, Margit Sahlin (1914–2003), blev en av Sveriges tre första kvinnliga präster, också det efter långvarig vända. Båda dessa jubileer har i vår firats med seminarier och gudstjänster, och framför allt med en utomordentligt spännande biografi, helt och hållet byggd på Margit Sahlins egna omfattande dagboksanteckningar, *Margit Sahlin. På väg mot verklighet* av Elisabeth Nordlander (Artos, 311 s).

Det är en bok som är intressant på många sätt – den visar sidor av denna pionjär bland kvinnliga teologer som få av oss som mött henne kunde ana sig till. Sådana självanklagelser, sådana upprepade perioder av missmod och förtvivlan, sådan ensamhet! Att det har sitt pris att vara pionjär i kyrkan är något som denna resa genom Marit Sahlins liv vältaligt vittnar om. Vi som mött den skärpta, snabbtänkta och intellektuellt öppna person som brukade leda samtalsaftnarna på Sturegatan 54 kan ha svårt att inse att det bakom Margit Sahlins lite blyga leende doldes en sådan osäkerhet. Är det kanske sådana vi alla är, om vi skrapar på ytan eller gör djupdykningar i dagböcker och brev?

Boken är också ett stort stycke av 1900-talets svenska kyrkohistoria speglad genom denna kvinnliga teologs erfarenheter och temperament. Vi får möta ungyrkörörelsen med Manfred Björkquist i spetsen, han som grundade Sigtunastiftelsen 1917 och blev Stockholms förste biskop 1942. Han ville stärka lekmannaengagemanget i kyrkan och integrera kyrka och kultur. Han tog också initiativ till studenternas så kallade korstågsrörelse. Margit Sahlin som deltog i den med liv och lust kom att stå honom nära: "Vi hade en gemensam längtan att i fädernas spår ge oss ut från det instängda studentlivet för att ute i byarna förkunna evangelium."

I samklang med denna väckelserörelse växte folkkyrkan fram med en teologi som utvecklades framför allt av biskop Einar Billing. Folkkyrkotanken med mottot "Sveriges folk – Guds folk" blev ett begrepp under en tid när nationalismen blomnade, vilket till exempel tog sig uttryck i den numera utmönstrade psalmen "Fädernas kyrka i Sveriges land" av J A Eklund.

Redan under sin tid i Kristna studentförbundet började Margit Sahlin ordna samtalskvällar, det som kom att bli hennes signum under hennes livslånga teologiska gärning. På så sätt kom hon att möta den högkyrkliga Mary von Rosen. De fick ett slags mentor-lärjunge-förhållande och Mary von Rosen kom med sin högkyrkliga religiositet att under många år få ett starkt inflytande på Margit Sahlin. Men också Oxfordrörelsen gjorde intryck på den unga kvinnliga teologen, en väckelserörelse som växt fram i USA på 20-talet under ledning av den lutherske prästen Frank Buchman. Den fick också stort inflytande i Skandinavien i olika kristna läger, bland annat i de akademiska kretsarna i Uppsa-

Det fanns ett mörker under den säkra ytan

FÖREGÅNGARE Priset för att vara pionjär i kyrkan blev högt för Margit Sahlin, en av de tre kvinnor som för 50 år sedan blev Sveriges första kvinnliga präster. Att det under den säkra ytan doldes missmod, självanklagelser och förtvivlan framgår av en nyutkommen biografi byggd på Sahlins egna dagböcker.

la. Den enskilda människans överlåtelse till Gud var det centrala. Stränga krav ställdes på den enskildes personliga moral. Så småningom kom rörelsen att kallas Moralisk upprustning (MRA) och fick snart politiska förtecken.

När man så här i helikopterperspektiv funderar på alla de inflytelser som den känsliga och intellektuellt öppna Margit Sahlin utsattes för kan man undra hur hon till slut fick ihop det. Kanske fick hon inte det, därav den vända och dissharmoni hon själv beskriver. Den djupgående kris som i början av 1940-talet tycks ha präglat hela Svenska kyrkan var också Margit Sahlins egen, vilket hon beskriver i en tillbakablick: "Den starkaste spänningen förelåg mellan å ena sidan 'grupprörelsen' eller 'Oxfordrörelsen' med sina vittnesbördsmöten och sina krav på personlig moralisk omvändelse enligt 'de fyra absoluten' (absolut ärlighet, renhet, osjälviskhet och kärlek) och å andra sidan den högkyrkliga rörelsen med förankring i ett rikt, disciplinerat liturgiskt liv."

Själv försökte hon medla mellan de båda riktningarna, med viss framgång. Resultatet blev det som kom att gå till historien som "Vadstenamöten", ett antal viktiga konferenstillfällen i svenskt kyrkoliv. De mer extrema riktningarna försvann eller tonades ned. För Margit Sahlin själv tycks det viktigaste av allt ha varit Svenska kyrkans sammanhållning. Varför, kan man fråga sig. För den livsväg hon valde gjorde det inte precis lätt för henne. Med stark dragning åt det högkyrkliga valde hon ändå till slut att följa kallelsen att bli präst. Resultatet blev att de högkyrkliga vände henne ryggen. Men bland kvinnoprästförespråkarna, av vilka många hörde hemma i den sekulära kvinnorörelsen, kände hon sig faktiskt inte heller hemma. Teologen Ester Lutteman var i det avseendet kvinnorörelsens förgrundsgestalt. Hennes spektakulära utträde ur Svenska kyrkan efter kyrkomötet 1957, då det beslutades att kvinnor inte kunde vigas till präster, gav genklang i kvinnoorganisationerna. En rad kvinno-sakskvinnor följde Ester Luttemans exempel och begärde sitt utträde. I min egen föga fromma släkt där mormor, mor och tre av mostrarna var aktiva fredrikor, det vill säga medlemmar i Fredrika-Bremerförbundet, var det flera som gick ur kyrkan i Luttemans efterföljd. Plötsligt hade en teologisk fråga nått långt utanför kyrkans murar.

Margit Sahlin förhöll sig dock avvaktan-

de till hela ståhej och anförtrödde dagboken sin skepsis mot Ester Lutteman: "På mig gjorde hon ett blandat intryck. Jag blev tagen, imponerad, fylld av vördnad och ett slags tillgivenhet, men berördes illa av vad jag upplevde som effektsökeri och självsäkerhet." En annan gång skriver hon: "Varför hade jag så svårt för henne?" Men av de två var det alltså Margit Sahlin som blev präst till slut.

Margit Sahlin.

FOTO: LEIF R. JANSSON/SCANPIX

Året därpå, 1958, vid ett extrainkallat kyrkomöte, hade opinionen svängt. Med stor majoritet beslöts om kvinnors behörighet till prästerlig tjänst. Margit Sahlin var en av de tre första som prästvigdes två år senare. Hennes motiv för att "ge sig ut i detta" som hon kallar det i ett brev till ärkebiskop Hultgren var inte jämställdhet i betydelsen mäns och kvinnors likhet, utan snarare ett särartstänkande av en sort som fått många feminister att resa ragg. I sin bok "Man och kvinna i Kristi kyrka" som kom redan 1950 talar hon om hur man och kvinna kompletterar varandra genom sin "fysiska och psykiska olikhet, olika utrustning och olika funktioner". Då hade hon ännu inte upplevt kallelsen att bli präst men hoppades på ett särskilt kvinnligt ämbete inom kyrkan. Hennes grundargument var kyrkans behov av kvinnor i en avkristnad tid: "De kvinnliga strängarna måste svinga med, om klangen skall bli fulltonig."

När senare 70-talets feministiska våg nådde även de kvinnliga prästerna och feministteologiska avhandlingar började vända upp och ned på de inrotade begreppen och förhållningssätten, blev det svårt för Margit Sahlin. I januari 1983 reflekterar den nu pensionerade kyrkoherden över tillvaron i kyrkan som hon beskriver som "förtvivlat kvalfull": "En stor del är de kvinnliga prästernas framträdande som skadar deras egen sak och framför allt kyrkan. Det gäller Ulla Carin Holm och hennes avhandling 'Hennes verk skall prisa henne', där hon bland annat får fram att de kvinnliga prästerna inte läser Bibeln och inte kan acceptera den traditionella kristendomen, som de finner maskulin. Mycket riktigt skrev sedan Gustav Adolf Danell att så går det när man 'prästviger damer.'" (Danell var en av de ivrigaste kvinnoprästmotståndarna).

Mediernas attityd var hon också kritisk mot och skriver om "dessa eländiga intervjuer i SvD där man lyckas få fram liknan-

de uttalanden om 'gubbvälde' m.m. idel skeva kristendomsbilder".

Förmodligen var det en intervju på Idag-sidan där jag själv då arbetade som hon syftar på. Kanske hade jag rentav själv skrivit artikeln. Två år senare publicerade vi en artikelserie om privatreligiositet som gav stor genklang, bland annat i form av en samtalskväll på Katharinastiftelsen med Margit Sahlin som älskvärd och intresserad samtalsledare. Att hon tyckte talet om privatreligiositet var flummigt, vilket framgår av Elisabeth Nordlanders bok, sa hon inte då men levererade motargument och bemötte deltagarna med stor respekt. Det var, menar jag, Margit Sahlins storhet att hon utsatte sig för alla dessa oliktankare av vilka de flesta gärna, likt Bo Strömstedt, hörsammade hennes kallelse att ställa upp på de alltid välbesökta samtalskvällarna på Katharinastiftelsen.

Vid en av de sista samtalskvällarna denna säsong var ämnet – Margit Sahlin. Med samma respekt som alltid präglade samtalen här gjorde vi tillsammans med författaren till hennes biografi ett försök att följa och förstå Margit Sahlins 89 år i livet. Själv tycker jag mig kunna se några tydliga spår som hon troget följer från tidiga år: tvärtänkandet, troheten till kyrkan och det djupa syndamedvetandet.

Tvärtänkandet – om det skriver hon redan i sin doktorsavhandling i romanistik 1940, den som krönte första etappen av hennes akademiska karriär, innan hon började läsa teologi. I den franska medeltidslitteraturen hade hon funnit en blandning av heligt och profant, kyrklig liturgi och folklore. Hon ville tränga in i "den teologi som starkt präglade mycket av den profana diktningen där inga gränser tycktes finnas mellan 'kyrkligt' och 'världsligt'". Men det akademiska etablissemanget var föga intresserat, betyget blev inte det högsta. Långt senare funderar hon över om hennes avhandlingsarbete och dess behandling kanske var ett typexempel på kvinnligt-manligt i forskningen: "Det faller sig troligen naturligare för en kvinna att söka lära känna hela det tidsflöde, hela den mångsidiga kultursituation där hennes speciella tema hör hemma. Den traditionella manliga forskarattityden förefaller mer kategoriskt avgränsad."

Vill man kan man se den reflektionen som uttryck för en särartsfeministisk hållning. Något hade nog Margit Sahlin påverkats av kvinnorörelsen.

Vi talade om hennes "ivriga kärlek till kyrkan" och önskan att medla mellan motsättningar. Själv kunde jag inte låta bli att psykologisera och fråga mig om den lilla flickan Margits position som yngst i en stor syskonskara möjligen hade gett henne ett livslångt uppdrag att försöka mäkla fred. Vi talade också om hennes starka syndamedvetande och svårighet att finna nåd inför sig själv. Teologen Harry Månus, en annan tvärtänkare och grundare av Brommadiologen, kom med ett intressant inlägg. Han menade att Margit Sahlin tagit djupt intryck av Oxfordrörelsen vars grundare också var upphovsmanen till tolvstegsrörelsen, den som framgångsrikt fått människor samlade i AA-grupper över hela världen att bli nyktra alkoholist. Där finns nåden, menar han, den som saknas i kyrkorna.

Ami Lönnroth

Ami Lönnroth är journalist och författare.

svd.se

Missat en understreckare? Fler än 2500 finns att läsa på webben. [» svd.se/understrecket](http://svd.se/understrecket)